

Uvodna riječ urednice

posvećena je onima koji budu čitali naredne redove, naročito nakon nekih godina, kada više ne bude blisko ni poznato da je u 2019. godini Institut za historiju Univerziteta u Sarajevu obilježavao 60 godina postojanja. Ali, nedoumica šta povodom toga suvislo napisati, a da bude s pravom dugogodišnjeg postojanja svečarski intonirano i istovremeno neopterećeno onim što se naziva “istorijskim kontekstom”, “društvenom klimom”, “stanjem duhova”, “istoriografskim krugovima”, što bi bio tek blagi otklon od onih u ovoj prilici grubih, nerazumljivih i pretencioznih “integracijskih procesa”, “održivih rješenja”, “unapređivanja kvaliteta života”, “razvoja humanih resursa”, a u cilju zajedničke “održive budućnosti”. Kojim riječima ispuniti uvodnu riječ 48-og broja *Priloga* i njome obilježiti jubilarnu godinu, sve u nastojanju održanja integriteta profesije, zanata većine okupljenih u Institutu i zainteresovanih za njegovo dostojanstveno trajanje, zaista izaziva ne/očekivanu pometenost. Ona je dijelom rezultat već navedenih materijalizovanih sintagmi, a dijelom zapitanosti o načinu povratka ka ishodištu ideje o Institutu.

Stoga se kao rješenje i izlaz, ali istovremeno i izražavanje poštovanja prethodnim generacijama historičara, marljivim djelatnicima Instituta ovoga puta daje prednost. Podsjećanje na one angažovane u, tada, Institutu za radnički pokret Bosne i Hercegovine, kojima je “društvena zajednica” dala u zadatak da pristupe naučnoj obradi i analizi najprije radničkog pokreta, narodnooslobodilačkog rata i revolucije u Bosni i Hercegovini. Prvi zadatak Instituta, proisteklog iz djelovanja Istorijskog odjeljenja CK SK BiH, preimenovanog u Istorijski arhiv CK SK BiH i djelatnog 1954-1959. godine, bio je prikupljanje i sređivanje arhivske građe (inventarisano je 25.000 dokumenata), njeno proučavanje, usavršavanje stručnog i naučnog kadra, objavljivanje rezultata svoga naučnog rada i saradnja sa srodnim ustanovama i pojedincima u zemlji i van nje. *Perspektivnim tematskim programom od 1961. godine*, definisanim u saradnji sa drugim institutima tadašnje države, započeo je značajniji

razvoj naučnoistraživačke djelatnosti uključivanjem mladih perspektivnih kadrova u svrhu realizacije zadatih ciljeva, čime je Institut postao osposobljen za planirani naučnoistraživački napredak. Brojne studije, monografije, magistarske teze i doktorske disertacije saradnika Instituta, prikupljenih 1,3 miliona dokumenata i 95.000 mikrosnimaka, sređena naučno-informativna sredstva, zbirka memoarskih dokumenata sa 600 priloga, te objavljivanje dokumenata iz vlastitog fundusa predstavljali su konkretne rezultate i uspjehe samoprijegornog rada saradnika, osnaženih naučnim usavršavanjem, studijskim boravcima i specijalizacijama u nizu evropskih zemalja (Austriji, SSSR-u, Saveznoj i Demokratskoj Republici Njemačkoj, Poljskoj, Čehoslovačkoj, Holandiji, Francuskoj, Mađarskoj i drugima), te valorizovane na prvu desetogodišnjicu jedne od najorganizovanijih naučno-istraživačkih institucija. Neosporna materijalna i moralna podrška koju je Institut uživao dao mu je s pravom viziju da postane centar i nosilac razvoja savremene bosanskohercegovačke historiografije. Zadovoljstvo ostvarenim bilo je moguće iskazati zbog rada i saradnje svih članova kolektiva.

Te su se svečarske 1969. godine *Prilozi*, godišnja publikacija Instituta, pojavili u svom 5. broju, u kojim je “niz mladih istoričara postao poznat našoj naučnoj javnosti”, a pojedinci svojom ozbiljnošću i odgovornošću prema nauci krčili sebi put u savremenoj historiografiji.¹

Značaj osnivanja i razvoja Instituta bio je time veći jer je svoje djelovanje započeo bez oslonca na tradiciju organizovanog naučnog rada. Ta činjenica sa jedne strane, te izražena potreba intenzivnije i sistematske obrade prošlosti Bosne i Hercegovine kojom je Institut nastojao da obesnaži dotadašnje tendenciozne i površne historiografske obrade, nužno su rezultirali proširenjem programske orijentacije i postepenog naučnog sazrijevanja. Pored toga što je Institut organizaciono izmijenjen odlukom Skupštine SRBiH, odnosno Zakonom o Institutu

¹ Podaci preuzeti iz: Enver Redžić, “Deset godina Instituta”, (referat podnesen na svečanoj sjednici Savjeta Instituta 26. XII 1969), *Prilozi*, god. V, br. 5, Institut za radnički pokret, Sarajevo, 1959, 9-16.

donesenom 31. januara 1973. godine, njegovo stasavanje je definisano i novim nazivom – Institut za istoriju.

Povodom 30 godina postojanja značaj naučnog dozrijevanja Instituta je ocijenjen akcentovanjem na otvorenosti *Priloga*, izraženoj tekstovima istoričara iz drugih institucija i centara, potvrđen i članstvom spoljnih saradnika njegovih redakcija, ali i njihovim povremenim angažovanjem, što se pokazalo i kao preduslov za rad na brojnim projektima koji su sprovedeni pod paskom ove krovne institucije bosanskohercegovačkih istoričara. Rezultat ovakve naučne politike bilo je finaliziranih 30 projekata, od 42 planirana i izrada srednjoročnog programa rada (1986-1990), definisanog u dokumentu Društveni cilj XIII/2. Ovakav uspjeh bio je moguć zahvaljujući multidisciplinarnom i timskom radu. Kao neostvareni cilj, kako je tada navedeno, ostao je planirani projekat *Istorije naroda Bosne i Hercegovine*, kao dijela šireg projekta *Istorija naroda i narodnosti Jugoslavije*, formalno započet samoupravnim sporazumom Saveza SIZ-ova Jugoslavije iz 1985. godine kojim je Institut sa pravom i sa počašću određen za koordinatora za Bosnu i Hercegovinu. Organizacione pripreme bile su obavljene, ali zbog teškoća “ne samo zbog različitih stavova istoričara na pojedina pitanja iz naše prošlosti, već i zbog neefikasnog, nesigurnog i neujednačenog načina finansiranja projekta” navedeni nije u predviđeno vrijeme, a ni kasnije, realizovan.

Sumirajući rezultate tridesetogodišnjeg rada naglašeno je da je Institut samostalno ili kao suorganizator organizovao oko 20 naučnih skupova, okruglih stolova i konferencija, da su njegovi saradnici učestvovali na preko sto kongresa istoričara, međunarodnih komisija i savjetovanja sa preko 150 referata, saopštenja i diskusija, te da su u istom periodu njegovi stalni saradnici objavili 1.432 bibliografske jedinice, od toga 23 monografije, 9 knjiga izbora članaka i rasprava, 2 hronologije, 8 zbornika sa naučnih skupova, 11 knjiga građe, sjećanja, bibliografija i reprint izdanja listova, 637 članaka i rasprava, 363 prikaza i osvrtita itd.

Donošenjem Ustavnih amandmana 1971. godine u Institutu je došlo do reorganizacije na osnovu Zakona o udruženom radu i Zakonu o Institutu za istoriju, pa su radnici donijeli Samoupravni sporazum o udruživanju u Institut, kojim su određeni kao organi upravljanja Instituta: Zbor radnika, Savjet Instituta i Naučno vijeće, što je ocijenjeno u ovom osvrtu na prethodni period kao “pogodna forma, jer omogućava dosta široko učešće radnika u neposrednom odlučivanju.” Istaknuto je takođe da nova organizacija sprovedena 1986. godine i nov način finansiranja, ali i trasirani “magistralni pravac” u naučnom planiranju putem Društvenog cilja (DC XIII/2), gdje se Institut pojavljuje kao koordinator, najavljuje bolje dane za nauku.²

Nažalost, zajedno sa cijelom Bosnom i Hercegovinom Institut dugo bolje dane nije vidio, nego se politička karta svijeta i Evrope dosta turbulentno mijenjala, nagovještavajući i društvene, ekonomske i političke preokrete krajem osamdesetih godina 20. st. i u čitavoj Jugoslaviji, pa i u Bosni i Hercegovini. Kako je to zabilježeno u uvodnom tekstu *Priloga* br. 38., povodom 40. godina postojanja Instituta, politička diferencijacija uoči izbora novembra 1990. godine zahvatila je i Institut, budući da se po slobodnoj procjeni autora “jedna trećina članova kolektiva” opredjelila za tri pobjedničke političke stranke, ali je sa ratom većina bila gubitnička. Saradnici Instituta koji su rat proveli u Sarajevu zajedno sa ostalim građanima u borbi za preživljavanje, branili su istovremeno bosanskohercegovački duh zajedništva. U tim teškim uslovima očuvanje knjiga i inventara branilo se stalnim prisustvom u zgradi Instituta, ali i što je značajnije, suorganizacijom na pripremi naučnih skupova *Sefarad* '92, 11-14. septembra 1992. (sa ANUBiH-om, Jevrejskom opštinom i Filozofskim fakultetom), *Pola milenija Sarajeva* 19-21. marta 1993. (sa Orijentalnim institutom), te tri okrugla stola – *Rat u Bosni i Hercegovini i historijska znanost* (18. 9. 1992), *Problemi državno-pravnog položaja i uređenja Bosne i Hercegovine 1878-1945* (17. 11. 1993), *Bosanska*

² Podaci i pojedini navodi preuzeti iz: Drago Borovčanin, Ibrahim Karabegović, “30 godina postojanja i rada Instituta za istoriju u Sarajevu”, *Prilozi*, god. XXIII, br. 24, 1988, 5-31.

Posavina – dio cjelovite Bosne (24. 11. 1994) i *Tragom bosanskohercegovačke prošlosti – o urbanom biću Bosne i Hercegovine* (15. i 16. mart 1995). Sa navedenih naučnih skupova objavljeni su zbornici, a *Prilozi*, pripremljeni uoči rata objavljeni su u Beču juna 1994. godine uz posredovanje prof. dr. Dževada Juzbašića i finansijsku potporu ministarstva nauke Republike Austrije u *Das Österreichische Ost-und Südosteuropa Institut-u*, te kroz “tunel spasa” dopremljeni u Sarajevo. Ponovljeno izdanje ratnih *Priloga* upriličeno je septembra 1998. godine u Sarajevu. Saradnjom sa bliskim institucijama i društvima, te predavanjima saradnika i gostujućih prijatelja Instituta upotpunjavana je ratna naučna i stručna institutska aktivnost i zbilja.

Kraj rata Institut je dočekao kadrovski prepolovljen, ali spreman za organizaciju naučnog skupa *Bosna i svijet*, održanog 15. i 16. marta 1996. godine na kome je učešće uzelo 29 autora, od čega 7 iz Instituta, da bi sa revidiranim Programom rada nastavio od septembra 1997. godine.³

Početak prvog desetljeća novoga vijeka proteklo je u naporima da se saniraju posljedice tragičnih devedesetih i da se nagomilani, ali i novi problemi riješe – pravni položaj Instituta, njegova kadrovski oslabljena pozicija, dodatno pojačana angažovanjem saradnika u drugim institucijama u Sarajevu i generacijskom smjenom, pitanje podrške usavršavanju i napredovanju mlađih saradnika, konstantan deficit finansijske potpore vidljiv kako uskraćivanjem istraživanja van Sarajeva, tako i nedostatku stručne literature iz inostranstva, a na polju legislative početak iscrpljujućeg sudskog spora vođenog za vlasništvo nad prostorijama. Ipak, kao i uvijek motiv za dostojno preživljavanje i dalje djelovanje nađen je u radu, velikim dijelom zasnovanom na saradnji sa drugim srodnim institucijama u Sarajevu i iz inostranstva i zajedničkim organizovanjem niza skupova, konferencija i okruglih stolova, pa potom pokretanjem ozbiljnih projekata koji su dodatno pojačali međusobne veze i omogućili

³ Podaci preuzeti iz: Ibrahim Karabegović, “Institut za istoriju u ratu i neposredno nakon njegovog završetka. Kratak pregled djelatnosti”, *Prilozi*, br. 28, Institut za istoriju, Sarajevo, 1999, 7-15.

lakši izlaz iz poslijeratne profesionalne izolacije. Drugi vid promovisanja Instituta je bio i u pojačanoj izdavačkoj djelatnosti, prisutnoj kako suizdavaštvom tako i samostalnoj, što je kao aktualna orijentacija ostao do danas.

Pored prisutne stalne fluktuacije naučnog kadra, iz ovog perioda Institut je izašao znatno ojačan, podmlađen i stabilizovan, što je i bio osnov za provođenje navedenih aktivnosti, kao i daljeg kontinuiranog izlaženja *Priloga*, ali i potrebe pokretanja još jednog institutskog izdanja, *Historijskih traganja*, što je omogućilo Institutu da se dodatno afirmiše kao institucija koja se svojim radom potvrđuje u naučnom smislu. U organizacionom postao je 2008. godine jedinica Univerziteta u Sarajevu, koji je sa skupštinom, vladom i ministarstvom Kantona Sarajevo postao nadležan Institutu.

Na pedesetogodišnjicu svoga rada 2009. godine Institut se ovjenčao *Šestoprilskom nagradom Grada Sarajeva*, što je kolektivu bio znak da se još uvijek vrijedi zalagati za pozitivne norme u profesionalnom radu, stručnost, pa time očuvanja digniteta historijske nauke u savremenom društvu.

U toku narednih deset godina Institut je nastavio da radi svojim pravcem, ustaljenom i potvrđenom naučnom politikom i očekivao i druge pozitivne ishode takvog zalaganja. Oni su došli sa daljom krovnom podrškom Univerziteta, sve brojnijim naučnim manifestacijama u Sarajevu i djelovanjem i prisustvom saradnika u projektima i van zemlje, daljim jačanjem izdavačke djelatnosti, te naučnim usponom kadra. Te godine je u izdanju Instituta izašla monografija *Pola stoljeća Instituta za istoriju*, autorski rad grupe zaposlenika Instituta, kao sažeti pregled dotadašnje djelatnosti njihove kuće. Tada se izrazila nada da se sadržaj rada Instituta neće promijeniti, ali i da će novi način upravljanja donijeti i mnoge novine koje će Institut morati prihvatiti, te da pred Institutom stoje mnoga iskušenja i naponi na dokazivanju i novi koraci u izradi savremenih programa, kadrovskoj politici i osiguravanju uvjeta rada.

Mada je svoju 60. godišnjicu postojanja, koja svjedoči o kontinuitetu potrebe društva za stalnim kritičkim propitivanjem prošlosti, Institut dočekao bez vlastitih prostorija i suočen sa smjenom generacija u rukovodstvu, kao i u stalnom propitivanju puteva dugoročne programske orijentacije, ostaje da se ponovi izrečena nada da će dalji koraci voditi pozitivnom ishodu za ugled Instituta za historiju Univerziteta u Sarajevu, biti dostojni napora proteklih generacija, opravdati tradiciju putanje naučne utemeljenosti i za dobrobit bosanskohercegovačke historiografije, njene budućnosti koja uvijek nađe načina da ono što je kvalitetno iza nje afirmiše i nagradi ili kriterijem kvaliteta prebriše.

Prilozi br. 48. rezultat su rada redakcije izabrane na sjednici Vijeća Instituta 20. juna 2019. godine, a njen sadržaj ogledalo je trenutnog učešća i posvećenosti saradnika Instituta i onih van njega. Namjera je bila da se časopis otvori za saradnju što širem krugu takvih iz zemlje i inostranstva, te pokrene polemičke tonove koji bi vodili razvoju kritičke istoriografije.

Prezentirani radovi rezultati su istraživačkih napora autora, koji će onom ko to cijeni samo donijeti korist, inspiraciju i motiv za dalji vlastiti rad, kritičko promišljanje, njegovanje tolerancije na različiti pristup, spremnost na kritički dijalog i usavršavanje u istoriografskom zanatu. Eventualni osvrti će nam biti dalji putokaz.

U Sarajevu, 21. novembra 2019. godine

Glavna i odgovorna urednica

Dr. Sonja Dujmović